

ընան, արեամբ, արիւնտ, արիւնդուայ, արիւնկզակ եւ այլն :

Արծաթի, Արծըթէ. — Մեր աշխարհաբանին մէջ տաճկերէնէն մտած ձեռն մըն է՝ արծաթի, ոսկի, երկաթի, պղնձի ըսելու տեղը՝ բացառական հոլովով ըսել արծըթէ (կիւմիւշտէն), ոսկիէ (պըրքնտան), երկըթէ (տեմիրտէն), պղնձէ (քուճտան), եւ այլն : Երկու ձեռն ալ կրնայ բանեցուիլ անխափան, բայց աւելի գեղեցիկ է զրաբանինը . ուստի եւ լաւ կը համարինք ըսել, արծաթի խաչ, ոսկի զաւաղան, պղնձի արծան :

Արտաոոց. — Այս տգեղ բառը կարծես քէ Գաղղիացոց exceptionnel բառին թարգմանութիւնն է որ կար-

գէ զուրս կը նշանակէ (արտ-աոոց), ադէկ կամ անտարբէր իմաստով . բայց մեր մէջ ոմանք այլանշանակ, անձանի ըսելու տեղը արտաոոց կըսեն՝ Գաղղիացոց bizarre կամ original բառերուն տեղը :

Աւելի. — Պօլսեցոց մէջ շատը կան որ այս բառս կըսեն ու կըզրեն էւելի կամ էվել . այս ծոռաբեան պատճառ կերեւնայ տաճկերէնին էվվէլ կամ էվվէլ բառը, քեպետ եւ անոր նշանակութիւնն է առաջ, յառաջ քան : Տարակոյս չկայ որ « քննէ էվել գիտուն է » ըսելու տեղ՝ պէտք է ըսել, « քան զքեզ գիտուն է » կամ « քեզմէ աւելի գիտուն է » :

(Շարայարութիւնն ուրիշ անգամ :)

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒ ԲՈՊԱՅ

ԲՐՈՆՇԹԱՅ. — ԵԱԲՈՊԱՆ ՆԱԽԱՀԱՐ

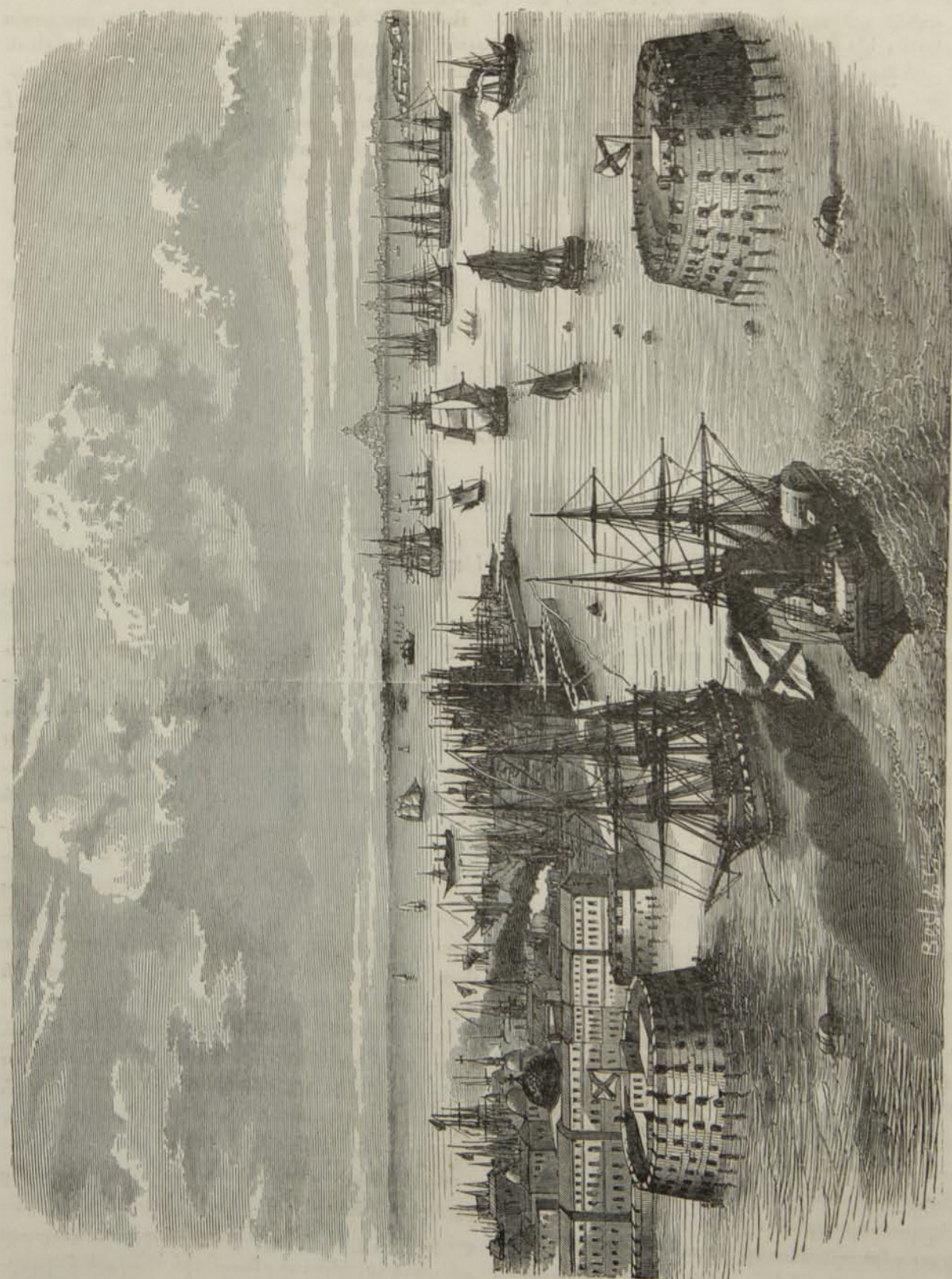
Արեւելեան պատերազմին գլխաւոր տեսարանը քեպետ եւ իրացընէ Ռուսաստանի արեւելեան սահմաններուն վրայ է, բայց ինչպէս լրագրաց ըսածներէն արդէն յայտնի է, դաշնակից տերութեանց նաւատորմիւնքը իրենց բշտամույն արեւմտեան ծովեզերքն ալ յարձակեցան անցած տարի, եւ հիմա հարիւր կտորէն աւելի նաւ ունին այն կողմերը՝ Քրոնշթատ քաղաքը զարնելու մտքով : Անոր համար օգտակար կը համարինք մեր ընթերցողաց տեղեկութիւն մը տալ այն քաղաքին վրայ որ Աւաստրոփոլին մէկ տեսակը կը համարուի :

Քրոնշթատ քաղաքը Ֆինլանտիոյ ծոցին մէջ՝ Քորյլիննոյ-Օ'սթրով ըստած կղզիին վրայ շինուած է՝ Փեքրպուրկէն 29 վերսթ հեռու : Բոլոր Փեքրպուրկի գաւառը, այն կղզին ալ մէկտեղ, 1721էն ի վեր է որ Ռուսաց ձեռքն անցած է : Մեծն Պետրոս տեսաւ որ արդէն այն կղզին ամուր բոմբի մը պէս կանգնուած է ի ընէ՝ որ իր նորաշէն մայրաքաղաքին պաշտպանութիւն ընէ . վասն զի կղզույն չորս դին լեցուն է ծանծաղ տեղերով ու խութերով որ օտար նաւերուն հոն մօտենալը շատ կը դժուարացընեն . բայց հիւսիսային կողմը աւելի ալ դժուարամատոյց ըրաւ՝ անագին ժայռեր ձգելով ծովուն մէջ մինչեւ ջրին երեսը, եւ քարերով լեցուն նաւեր ընկղմելով հոն . միայն հարաւային կողմի եզերքը ջրանցք մը բողուց՝ շատ

ենդ, այնպէս որ երէ ծայրերն եղած երկու փարոսները լոյս չտան՝ կարելի չէ անոր մուտքը ձանջնալ :

Քրոնշթատի նաւահանգստին բերանը պաշտպանող գլխաւոր բերդերը եօրը հատ են . եւ միջնաբերդը, որ « Աղեքսանդրեան մարտկոց » կըսուի, քառակուսի ձեւով շինուած է ամբողջ կրանիք քարէ, 150 հատ մանր ու խոշոր բնդանօթով զինեալ : Ուրիշ ամրոց մը կայ կղզույն հարաւային դին՝ « Միքայելեան ամրոց » անուանով որ 40 բրնդանօթ ունի . կղզույն մեջտեղուանքն է « Պետրոս սեան ամրոցը » . անկեց քիչ հեռու են « Աղեքսանդրեան ամրոցը » եւ « Կոստանդեան ամրոցը » . բոլոր քովերն եղած մանր կղզիներու վրայ կանգնուած բերդերը, որ զրեքէ ամենքն ալ իրարու կրնան օգնել պատերազմի ատեն : Անուանի են նաեւ Քրոնշթատ ըստած բերդը՝ Մեծին Պետրոսի տուած ձեւովը կանգնած . նմանապէս Մենշչիքով եւ Իւսնով ամրոցները : Բուն քաղաքն ալ պարսպով պատած է հարաւային կողմէն, եւ անկեց զուրս ջրալից խրամով :

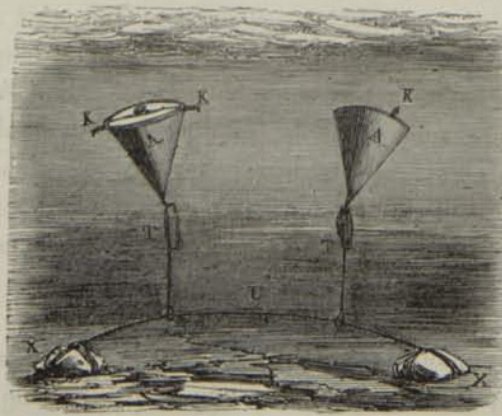
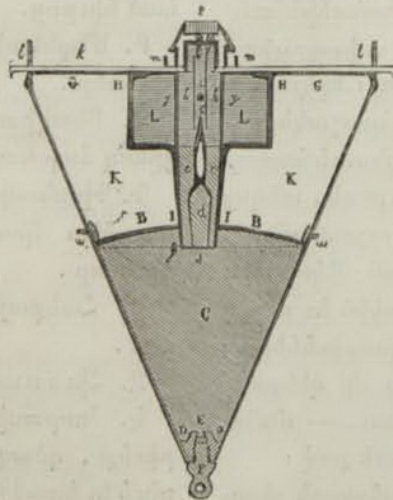
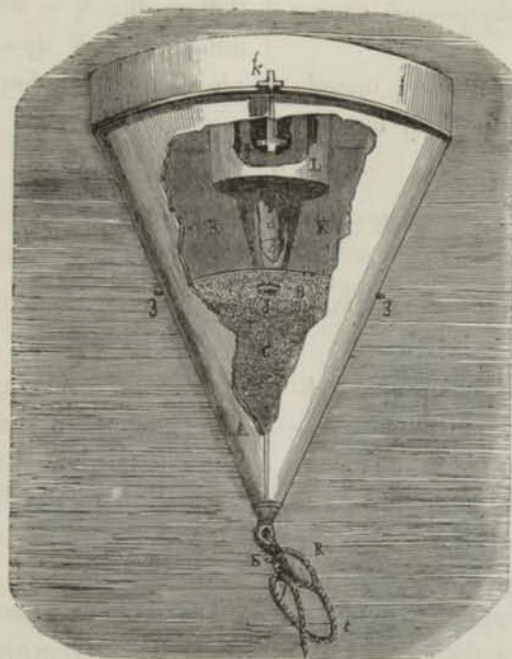
Քրոնշթատի բերդերն ու ամրոցները իրենց բնական ամրութենէն ի գատ՝ խիստ շատ հրագեւքով ալ զինեալ են : Անոնցմէ ալ գատ՝ եաքոպի անուանով հոջակաւոր բնագետին ննարած մէկ գործիքն ալ կըրանեցընեն Ռուսք տարիէ մը ի վեր, որուն անունը ոմանք « եաքոպի » զրեք են,

Քրոնիկա.

ոմանք ալ « դժոխային մեքենայ. » բուն անունն է « քնկիւղ, » իսկ մենք ըսինք « նաւահար » կամ « եաքոպեան նաւահար, » պատկերն ալ Գաղղիացւոց օրագիրներէն առնելով հոս կը դնենք :

Այս գործիքը կէս մերր բարձրութեամբ կոնաձեւ (շաքարի գլխու ձեւով) տուփ մըն է, խարսխին տրամագիծը 45 հարիւրամերր . շէնքը թափծու երկաթէ կամ գինկէ քիթեղ է, ներսի կողմէն խարսխին զուգահեռական քիթեղով մը երկու խորշ բաժնուած : Կոնաձեւին վերի կողմի խորշը վառողով լցնուի, երկրորդը պարտաւ է, եւ մէջտեղէն դեպ ի խարսխը երկընցած երկրքէ խողովակ մը ունի . խողովակին մէջ կրակ բորնկցընող գործիք մը կայ որ գէնքին վերի ծայրը եղած երկայն ձողի մը հետ հաղորդուած է : Այն ձողը այնչափ զգայուն է որ հաստատուն մարմնոյ մը դաչելուն պէս՝ ներսի ծայրին գտական կը ճընշուի, անով կը կոտորի գործիքին մէջ եղած դիւրաբեկ խողովակը որ ծծմբային քրուով լցնուի է . քրուն

Նաւահար .

A, կոնաձեւ գործին . B, բաժանիչ քիթեղ . C, վառողալից մասն . D, կապարե կոնոն՝ մեծ կոնաձեւին հետ կապած . E, վառող լցնուելու բերան . F, պտտատակաւոր խից . G, գինկէ բաժանումն . H, անոր կապած խորշ . I, խորշին վարի թայրին հետ կապած կոնոն . J, անոր օւսիւր . K, օղակից խորշ . L, ջրալից խորշ՝ յորում է լուց-

քեր . P, փայտե լուղակ . R, ճախարով . S, չուանը կապելու տեղ . X, չուանին ծայրերը կապած քարեր :

կըրպիի բնալուծական դիւրալառ նիւթի մը մէջ թաքսած բամպակին վրայ՝ որ մեկէն կը բորնկի, անով վառողն ալ կրակ կառնու եւ ահագին ճայրմամբ կը պարպուի : — Այս նաւահար գործիքէն հարիւր հատի մը չափ գտեր են Անգղիացիք Քրոնշրատի քովերը . առջի բերան մեկքանիէն քիչ շատ վնասներ են իրենց նաւերը, մեկքանին ալ ծովուն տակէն ձուկ բռնելու պէս հանած առտենին բորնկեր են, բայց մեծ վնաս մը չեն կրցած ընել :

Այսչափ եւ այսպիսի հնարքներով ամրացած ըլլալովն ալ՝ Քրոնշրատ քաղաքը անառիկ չսեպուիր Անգղիացւոց ու Գաղղիացւոց առջեւ՝ ցամաքի կողմէն . բայց դժուարաւ առնուելիք ըլլալուն տարակոյս չըկայ :

Բերդաքաղաքին նաւահանգիստը երեք տաւան բաժնուած է . երկուքը պատերազմական, մեկն ալ վաճառականի նաւերուն համար . այս ետքինին ընդարձակութիւնն այնչափ է որ մէջը հազար կտոր նաւու չափ կրնան կե-

լին . c, կապարե ձակ կոնոն . d, վառողալից խորշ . h, ապակին կտորելու համար կապարե գունտ . g, գինկէ զրան . h, պղնձէ զրան . k, պղնձէ անլակներ . l, կոնաձեւին մէջ հանող ձակ . m, մանր անց-

նալ : Քաղաքին բնակիչները 50 հազարի չափ են, եւ խաղաղութեան ատեն բերդապան զօրաց թիւը 55 հազարէն աւելի չէ :

Պալլիկ ծովուն մէջ գտնուած Ռուսաց պատերազմական նաւերուն ճիշդ թիւը չենք գիտեր .

ընդհանրապէս եօթանասունի չափ մեծամեծ, 250 ալ միջակ ու մանր նաւեր ունի կըսեն, եւ ասոնց բոլորին վրայ գտնուած բնդանօթներուն թիւը 5400 կը համարուի :

ՀԱՐՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՆԱՏԻՆ ՄԵՐ ՍՐԱՆԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՔԸ. — ԴԱՍԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲԵՐՈՅ

Համաշխարհական արուեստահանդիսին շքեղութիւնը թեպէտ ամեն բանի մէջ եւ ճարտարութեան Պալատին ամեն կողմն ալ կերելուայ, բայց աւելի աչքի զարնող կտորն է ներքնայարկի սրահին մէջտեղի մասը : Հոն կը տեսնես անագին մեծութեամբ Սեն-Կոպէնի հայկին, որոյ բարձրութիւնն է հինգ մետր ու երեսուն եօթը հարիւրամետր, եւ լայնութիւնը երեք մետր ու երեսունը միայն հարիւրամետր : Անկէց քիչ մը հեռու է Թանահին հանդիսարանը՝ փայտաշէն հարուստ տափազորութեան՝ Պաքարայի թիւրեղներուն քով : Երկու աշտանակկայ հոն որ իրացընէ մէջմէկ հրաշակերտք են, այս աշտանակներուն զինն է երեսուն հազար ֆրանք, եւ շինուած են պարզ թիւրեղէ. անկէց քիչ մըն ալ հեռու Սեզգիայէն եկած աշտանակ մը կայ՝ շատ մեծագործ ու գեղեցիկ բան : Անոր մօտ են Փարիզու կայսերական տպարանին եւ ուրիշ տպարաններու սքանչելի տպագրութիւնները : Քիչ մը անդին շարուած են խումբ մը գէնքեր՝ երկրագործութեան գործիքներու մօտ. — մանու գործարանները կենաց գործիքներուն քով :

Սրահին մէջտեղը դրուած են զանազան փայտաշէն, քարաշէն, պղնձեղէն խորաններ, սեղաններ, աղբիւրներ, շատրուաններ, արձաններ, գինկէ ոսկեգօծ բոջնարան մը, ընկուզենիէ շինուած փառաւոր զբքարան մը, Կրինիչի դիտարանին օրինակը եւ ուրիշ հազար տեսակ իրարմէ աղւոր բաներ, որոց մէջ աւելի ալ աչքի կը զարնէ վիթխարի մեծութեամբ Փարոս մը որ գուցէ Ովկիանոսի ծովեզերքը աւելի կը վայելէ քան թէ այն պալատին մէջ :

Ճարտարութեան պալատին այս մէջտեղի մասը հանդիսարան հասարակաց կրնայ ըսուիլ, ուստի հանդիսատեսաց բազմութիւնն ալ հոն աւելի է ամեն ազգէ եւ ամեն երկրէ, որ ամեն լեզու կրկնօրին իրարու հետ :

Արուեստահանդիսին մէջ դրուած ու դրուելու բերքներուն դասաւորութիւնն ալ խելք սորվելու

բան մի է : Նախ բոլոր բերքներուն համար երկու մեծ բաժանում կայ . Բերք ճարտարութեան, որ ճարտարութեան Պալատին ու Յարակից շէնքերուն մէջն են, եւ Արդիւնք գեղարուեստից, որ Գեղարուեստից Պալատը դրուած են :

Ճարտարութեան բերքներուն մեծ ճիւղը եօթը գլխաւոր խումբ բաժնուած է, որ ասոնք են .

Ա. Արտադրութիւն անգործ այս ինքն չբանած նիւրոց.

Բ. Մեքենական ոյժ բանեցընող ճարտարութիւններ .

Գ. Բնագիտական ազդեցութիւնները բանեցընող ճարտարութիւններ .

Դ. Գիտնական արուեստներու կամ վիճակներու հետ կապակցութիւն ունեցող ճարտարութիւններ .

Ե. Հանքային բերքերէ շինուած ձեռագործներ .

Զ. Հիւսուած կամ գործուած ձեռագործներ.

Է. Կարասի եւ զարդարանք . նորաձեւութիւնք, գծագրութիւն արուեստից, տպագրութիւն եւ երաժշտութիւն :

Իսկ գեղարուեստից մեծ ճիւղը երեք գլխաւոր կարգ բաժնուած է :

Այն եօթը խումբերուն ամեն մէկն ալ զանազան Դասեր կը բաժնուին . այս ինքն առաջին խումբը երեք դաս, որ ասոնք են .

Դաս Ա. Արուեստ բրածոյից կամ հանքաց, եւ մետաղագործութիւն .

Դաս Բ. Արուեստ անտառագործութեան, որս, ձկնորսութիւն, եւ առանց մշակութեան հաւաքուած բերքեր .

Դաս Գ. Երկրագործութիւն, ամեն տեսակ բուսոց եւ կենդանեաց խնամքը մէջը սեպելով :

Երկրորդ խմբին դասերը չորս հատ են . այսինքն

Դաս Դ. Ընդհանուր շարժարանութիւն ի ճարտարութիւն .